

zabytki pracy i sztuki, gdy nieszczęśliwie dla nich znajdują się w sferze działań bitewnych, obracane są w gruzy, bo w oczach wojskowych mają tylko wartość przeszkody albo osłony w walce. Stąd zniszczenie, jakie sieje wojna — przemiana wszystkich haseł i wartości „cywilnych”. Wszystkie naogół sztuki odsądzone są w czasie wojny od głosu: *silent musae*, a bezwzględny Mars niweczy masowo owoce ich

sioną została w roku 1212. Budowę ukończono w wieku XIV. Inicjatywę podjął Robert de Concy, członek rodu feudalnego, noszącego na tarczy herbowej godło: *Roi ne suis, ne duc, ne comte aussi; je suis le sire de Concy*. Dziś jeszcze jedna z ulic, prowadzących do katedry, nosi jego nazwisko. W roku 1223 odbyło się już w nowej katedrze namaszczenie króla Ludwika XIII (12 3 — 1226), zwanego *le Lion*,

tedra w Reims w wieku XVII i XVIII przez wprowadzenie do jej architektury niewłaściwych zmian. Dopiero w XIX wieku przeprowadzono restaurację na nowo pod kierunkiem Violett le Duc'a. Prace restauracyjne trwały do ostatniej chwili; rusztowania znajdowały się wewnątrz katedry podczas obecnego oblężenia miasta. Przy ostrzeliwaniu rusztowanie to poczęło się palić i wyrządziło szkody.

Wojna a sztuka: Kana'y w Bruges.

Z wojny: Ogólny widok Skierniewic.

działania. Twórcza siła wojny w dziedzinie sztuki objawia się dopiero po jej skończeniu w odległych już echem tej strasznej pieśni, jaką brzmi każda wojna dla uczestników, a także biernych słuchaczy. Wśród niezliczonych ofiar okropnej wojny obecnej, jakie poniosły i ponoszą prastare pomniki historii państw i narodów w pierwszym, rzędzie wymienić należy belgijskie miasto Lowanium. Piękne to miasto, całe będące wspaniałem muzeum architektury staro-flamanckiej, zostało zrównane z ziemią. Podobnemu w części losowi uległo wiele cennych gmachów w całej Belgii, a nadto słynna katedra w Reims, królową francuskich katedr zwana. Także ucierpiało całe miasto, ku wielkiej szkodzi cywilizowanego świata. Z tej racji warto choć pokrótce niem się zająć.

Za rzymskich czasów nosiło Reims nazwę *Durocortorum et Remorum Civitas*. Słynna katedra gotycka, jedna z najpiękniejszych we Francji, wznie-

a w roku 1226 namaszczenie syna jego i spadkobiercy korony, Ludwika IX, później uznanego przez Kościół świętym. Dalsze prace nad budową katedry trwały do połowy wieku XIII. W ciągu XIV stulecia, podczas gwałtownych starć wojennych wznie-siono najwspanialsze części fasady. Na pierwszym sklepieniu widnieje dotąd data roku 1381, a na galerii królewskiej data roku 1391.

Dopiero w roku 1481 ukończoną została budowa w zasadniczej części. Brakowało tylko hełmów na wieżach. Plany ich były już sporządzone, gdy straszliwy pożar zniszczył je, a zarazem całą katedrę. Stało się to — jak piszą akta kroniki dotąd przechowane w archiwum katedry — 24 lipca, we wtorek 1481 roku między godziną 11 a 12.

Odbudowę ukończono dopiero w cztery wieki. Najzarliwiej zajmowali się odbudowaniem katedry Karol VIII (1483—1498) i Ludwik XII (1498—1515).

Największe późniejsze uszkodzenia poniosła ka-

Z innych świątyń i budowli miasta wyróżniają się: opactwo St. Remi (1041—1481 r.) częściowo romańskie, częściowo gotyckie, z grobowcem św. Remigiusza, ratusz w stylu renesansowym, rozpoczęty za Ludwika XIII, skończony w r. 1825, muzeum, które prócz obrazów i zbiorów posiada kolekcję *Le Musée du vin de Champagne*, stylowe domy na Place Gooinot, Place Royale. Na placu Republiki wznosi się odrestaurowana *Porte de Mars*, trójbramny łuk tryumfalny rzymski z IV wieku, który do r. 1544 był bramą miasta, później uległ ruinie i odnowiony został w r. 1812.

Od 10 wieku było Reims miastem koronacyjnym królów Francji; ostatni włożył na głowę koronę królewską w Reims Karol X w r. 1825. Pod Reims zwyciężył Rosyan Napoleon I 13 marca 1814 r., 4 września 1870 r. zajęła Reims armia niemiecka.

W czasie bombardowania, jakiemu w obecnej wojnie Reims uległo, zburzono w niem całe dzielnice

Z wojny: Transport naszych rannych na zdobytych podwodach rosyjskich